

ค่านิยมและโลกทัศน์ที่สะท้อนในคำร่ำนุ

ตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้วว่า การศึกษาคำร่ำนุสามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและโลกทัศน์ในสังคมไทย เนื่องจากผู้พูดเสียงที่จะกล่าวถึงสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา หรือสิ่งที่สังคมไม่อนุญาตให้กล่าว โดยเลือกใช้คำที่ตนเห็นว่าดีกว่า น่าฟังพอใจกว่า และสังคมยอมรับให้ใช้ได้มาแทนที่ การเลือกสรรถ้อยคำที่มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้พูดปรารถนาตัวเองที่สะท้อนค่านิยมหรือค่านิยม ดังที่ วิเชียร รักการ (2529: 42) กล่าวว่า ในการพิจารณาค่านิยมของสังคมหนึ่ง ๆ นั้น อาจพิจารณาได้จาก คำพูด คำสนทนาทั่ว ๆ ไป ที่สะท้อนให้เห็นความปรารถนา ความชอบมาก ชอบน้อย ของคนในสังคม และความหมายที่แฝงอยู่ในถ้อยคำอันบ่งบอกถึง ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของบุคคลนั้น จะเป็นสิ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมองโลก ระบบความเชื่อโดยรวมของคนในสังคม ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงค่านิยมและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำร่ำนุ

ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่คนในสังคมเชื่อหรือคิดหรือเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าน่ากระทำ นำปรารถนาที่จะมีไว้ครอบครองหรือปรารถนาที่จะเป็นตามความเชื่อที่เป็นแบบฉบับยึดถือในการปฏิบัติของคนในสังคมที่ตกทอดมาหลายชั่วอายุคน สุนทรী โคมิน และ สนิท สัมครการ (2522: 13) ได้กล่าวถึงค่านิยมไว้ว่า ค่านิยมเกิดจากการที่บุคคลเรียนรู้ หรือจากการสั่งสอนของพ่อแม่ และเกิดจากการสังเกตการกระทำที่เป็นบรรทัดฐานของคนอื่น ๆ ในสังคม ค่านิยมใดที่ได้รับการตอกย้ำอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะเวลานาน และในทุกระดับของระบบสังคม ค่านิยมนั้นจะฝังรากลึกลงไปเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลิกภาพและยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ในแง่ของสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ค่านิยมยังมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็น ตัวตัดสิน ตัวกำหนด ตัวนำ หรือตัวผลักดันให้พฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางใดทางหนึ่ง

จากคำกล่าวที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์แล้ว ค่านิยม

ยังช่วยให้เราได้สำรวจตนเอง ได้รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ และท้ายสุดค่านิยมยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของสังคมและวัฒนธรรมไทยด้วย

5.1 ค่านิยมที่สะท้อนจากคำร่ำหู

จากการวิเคราะห์ความหมายตรงและความหมายแฝงของคำร่ำหู พบว่า ค่านิยมที่สะท้อนจากคำร่ำหูส่วนใหญ่เป็นค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งที่ปรารถนาในชีวิตโดยทั่วไปของมนุษย์ อันได้แก่ ความสุขภาพ ความสุข ความมีอำนาจ ความรัก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 ความสุขภาพ

ในคำร่ำหูส่วนใหญ่จะมีความหมายแฝงที่แสดงถึงความสุขภาพ หรือความเป็นกลางโดยไม่สื่อความรู้สึกอื่น ๆ เช่นในคำว่า "อวัยวะเพศ" "มีเพศสัมพันธ์กับ" "สิ้นลม" "ไปห้องน้ำ" "หน้าอก" ความหมายแฝงในถ้อยคำเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่ความสุขภาพซึ่งเป็นค่านิยมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมประการหนึ่ง คนในสังคมไทยมักถูกอบรมสั่งสอนให้แสดงกริยามารยาทที่งดงามอ่อนน้อมต่อบุคคลอื่น และในการใช้ภาษาก็ต้องใช้ถ้อยคำที่แฝงไว้ด้วยความสุขภาพนุ่มนวล ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในการแสดงกริยามารยาทต่าง ๆ เช่น การแสดงความเคารพหรือการไหว้นั้นจะต้องคำนึงถึง กาลเทศะและฐานะของบุคคลที่เราจะแสดงความเคารพ ดังที่ ปิย์ มาลากุล (2512: 37) กล่าวว่า การแสดงกริยาต่อบุคคลนั้นให้คำนึงถึงชาติวุฒิ วัยวุฒิ และคุณวุฒิ เช่น การไหว้นั้น ถ้าเป็นผู้มีฐานะเสมอกันให้ประนมมือเสมอกัน แต่ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสกว่าให้ไหว้พร้อมกับน้อมตัวและก้มศรีษะลงให้ปลายนิ้วจรดจมูก ส่วนในการใช้ภาษานั้นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ สถานภาพทางสังคมหรือฐานะของบุคคล ความสัมพันธ์ และความมีอาวุโส การใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงความสุขภาพนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ ดังที่ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2529: 4) ได้เสนอผลการศึกษาลักษณะภาษาสุขภาพในภาษาไทยซึ่งผู้วิจัยจะขอยกมากล่าวถึง คือ การใช้คำลงท้ายสุขภาพระดับต่าง ๆ เช่น คำว่า ครับ ขอรับ หรือ ขอรับกระผม คำว่า ซา คะ หรือ ค่ะ และในการใช้คำเฉพาะหรือวลีเฉพาะที่กำหนดไว้ใช้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น คำว่า ขอประทานโทษ ขอความกรุณา ขอบพระคุณอย่างสูง สุวิไล

เปรมศรีรัตน์ ยังได้กล่าวอีกว่า การใช้ภาษาสุภาพในภาษาไทยนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มองเห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมที่มีต่อภาษา

5.1.2 ความสุข

ในคำร่ำหู เช่น "ไปสวรรค์" "เนินสวรรค์" "พวงสวรรค์" "เรียงร่วมกัน" "ร่วมรส" "ไปสุขา" อาจตีความความหมายแฝงได้ว่าหมายถึง ความสุข การให้ค่านิยมเกี่ยวกับความสุขจะเห็นได้จากลักษณะนิสัยของคนไทยซึ่งแสดงออกในการดำเนินชีวิต การทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่ สนิท สัมครการ อ้างถึงใน วิเชียร รักการ (2529: 44) กล่าวว่า คนไทยมักแสวงหาความสุขจากการรับประทานอาหารดี ๆ แปรก ๆ การมีทรัพย์สินใช้จ่ายอย่างสบาย การได้ท่องเที่ยว การเลี้ยงโชค หรือการมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นอกจากนี้แม้กระทั่งในพิธีกรรมตามท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ยังมีความสนุกสนาน ความบันเทิงใจแฝงอยู่ในรูปแบบของพิธี เช่น ในพิธีแห่บั้งไฟ พิธีขอฝน นอกจากนี้แล้วค่านิยมเกี่ยวกับความสุขยังปรากฏในการใช้ภาษารูปแบบต่าง ๆ เช่น

จากข้อเขียน:

"...ใจที่เป็นสุขย่อมจะอยู่ในเรือนแห่งความพอเหมาะพอดีและมีความสันโดษเป็นแม่บ้าน" (สายลม แสงแดด: วิชาศ มณีวัต)

จากคำกลอน:

อันความดีเท่านั้นบันดาลได้ ให้ความสุขทั้งหลายปรากฏเกิด
เป็นลาภยศบรรดามีที่เลอเลิศ เป็นทุกสิ่งทีประ เสริฐสุดพรรณนา
(สมเด็จพระสังฆราชฯ)

จากข้อความในบัตรอวยพร:

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้ท่านประสบแต่ความสุข
เกษมสำราญเทอญ

5.1.3 ความมีอำนาจ

ในคำร่ำหู เช่นคำว่า "เจ้าโลก" ซึ่งใช้แทนคำต้องห้ามเรียกอวัยวะเพศชาย มีความหมายแฝงหมายถึงความเหนือกว่า ความยิ่งใหญ่ และในคำว่า "อาวุธ" "ปืน"

"จรวด" ก็ยังมีความหมายแฝงหมายถึงการต่อสู้ ความมีอำนาจ ความหมายแฝงของคำเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ค่านิยมและการยกย่องอำนาจของคนในสังคมไทย เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่สังคมไทยแต่เดิมนั้นเป็นสังคมที่มีการปกครองในระบบเจ้าขุนมูลนาย มีการยกย่องเจ้านาย ขุนนาง หรือผู้มียศฐาบรรดาศักดิ์ จนทำให้เกิดชนชั้นทางสังคมขึ้น แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมและการปกครองจะได้เปลี่ยนแปลงไป แต่การยกย่องผู้มีอำนาจ และความมีอำนาจก็ยังคงอยู่ เนื่องจากอำนาจเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเพราะสามารถนำมาซึ่ง เงินทอง ความร่ำรวย ความเจริญก้าวหน้า และความนับหน้าถือตาจากคนในสังคม ความต้องการอำนาจในสังคมไทยจะเห็นได้จากการต่อสู้แย่งชิงความเป็นใหญ่โดยการปฏิวัติรัฐประหารครั้งสำคัญ ๆ ในประเทศไทย เช่น การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2501

นอกจากหลักฐานทางด้านพฤติกรรมแล้ว ค่านิยมความมีอำนาจยังปรากฏอยู่ในการตั้งชื่อของคนไทยด้วย ดังที่ จ่านงค์ ทองประเสริฐ (2519: 170) กล่าวว่า ตามหลักโหราศาสตร์เกี่ยวกับการตั้งชื่อเด็กนั้น ถ้าเป็นเด็กชายนิยมให้ใช้อักษรที่เป็น "เดช" เป็นตัวนำหรือออกเสียง ทั้งนี้เพื่อให้มีเดชานุภาพเกรียงไกร มีอำนาจราชศักดิ์และเกียรติยศยิ่งใหญ่ ดังนั้นเราจึงพบค่านิยมเกี่ยวกับความมีอำนาจในชื่อของชายไทยเช่น เกรียงไกร เดชา อำนาจ อธิธิ โอบาร ไอศูรย์ เป็นต้น ส่วนในคำฟังเพยหรือสำนวนไทยนั้นพบว่ามีค่านิยมประการนี้ปรากฏอยู่ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างเช่น "บุญหนักศักดิ์ใหญ่" เป็นต้น

5.1.4 ความรัก

ในคำริ้นหู เช่น "ร่วมรัก" "ของรัก" "มีสัมพันธ์สวาท" "ร่วมลิเนหา" "ทำรัก" ซึ่งมีความหมายตรงและอาจตีความความหมายแฝงได้ว่าหมายถึง ความรักความผูกพันอย่างลึกซึ้ง ได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมการให้ความสำคัญแก่ความรักของคนในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะความรักเป็นความรู้สึกในด้านดีและสร้างสรรค์ และยังช่วยให้การดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นและปกติสุข ค่านิยมเกี่ยวกับความรักในสังคมไทยอาจเห็นได้จากวรรณคดีที่สำคัญหลายเรื่องซึ่งมีเนื้อหาหรือแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก เช่น ลิลิตพระลอ บทละครเรื่องมัทนพารา หรือจากนวนิยายร่วมสมัย เช่น แผลเก่า คู่กรรม และในบทประพันธ์เพลงไทยซึ่งนิยมพรรณนาถึงความรักเป็นส่วนใหญ่

ตัวอย่างค่านิยมเกี่ยวกับความรักที่ปรากฏในภาษาได้แก่

จากข้อเขียน:

"...ความรักหล่อเลี้ยงและเป็นพลังที่แท้จริงของชีวิต ดังนั้นไว้รัก
ชีวิตย่อมจิตใจดีและสิ้นคุณค่า"

(พรหมจรรย์มรรค: วรกมล)

จากบทเพลง:

"...ด้วยรักจากดวงใจฉันไม่มีสิ่งใดกั้นขวาง...รักจะสร้างหนทางปู
ลาดด้วยกลีบดอกไม้และแล้วเมื่อใจมีรักขวากหนามแทบจะสิ้นไร้...ทุกข์หรือสุขฉันเองทนได้...ขอ
เป็นคู่เธอ..."

(เพลง คู่กรรม: อังศณา ช้างเศวต)

นอกจากนี้ จากการวิจัยและสำรวจค่านิยมเกี่ยวกับความรักของคนไทยของ
สุนทรี โคมิน และ สนิท สมัครงการ (2522: 78) ยังได้ยืนยันว่า คนไทยให้ความสำคัญต่อการ
มีความรัก ความเข้าใจกับเพศตรงข้าม และการมีความรักความอบอุ่นในครอบครัว

5.1.5 การให้ความสำคัญแก่เพศชาย

ในคำรึ้นหาคำว่า "เจ้าโลก" "อาวุธ" "ปืน" และ "จรวด" นั้น นอกจาก
จะเป็นคำซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมที่ยกย่องความมีอำนาจดังที่ได้เสนอในข้อ 5.1.3 แล้ว คำเหล่านี้
ยังแสดงถึงค่านิยมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การให้ความสำคัญแก่เพศชายมากกว่าเพศหญิง ทั้ง
นี้เนื่องจากผู้พูดได้ใช้อุปลักษณ์ที่มีความหมายแฝงหมายถึงความมีอำนาจ เพื่อใช้เรียกอวัยวะเพศ
ชาย ในขณะที่ไม่พบอุปลักษณ์ที่มีความหมายแฝงในทำนองเดียวกันนี้ใช้เรียกอวัยวะเพศหญิง การ
ใช้อุปลักษณ์ซึ่งมีความหมายแฝงเช่นนี้ ชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญหรือการให้ความสำคัญแก่สิ่งหนึ่ง
สิ่งใดตามทัศนคติของผู้พูด ค่านิยมการยกย่องเพศชายนี้อาจสืบเนื่องมาจากการที่สังคมไทยให้การ
ยกย่องเพศชายหรือลูกชายมาแต่ดั้งเดิม เพราะในสังคมไทยสมัยก่อนนั้น เพศหญิงจะถูกมองว่า
เป็นเพศที่อ่อนแอและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ จะมีหน้าที่ก็เพียงการดูแลบ้านเรือนและครอบครัว
เท่านั้น ขณะที่เพศชายซึ่งเป็นเพศที่แข็งแรงกว่าจะได้รับบทบาทที่สำคัญในสังคม และยังเป็นผู้ที่
ทำงานหาเลี้ยงครอบครัวด้วย ค่านิยมที่ยกย่องเพศชายว่ามีอำนาจและเหนือกว่าเพศหญิงนี้จะ
เห็นได้จากสำนวนไทย เช่น

ผ้าเป็นข้างเท้าหน้า เมียเป็นข้างเท้าหลัง

ผู้หญิงเหมือนดอกไม้ ผู้ชายเหมือนแมลง

มีลูกสาวเหมือนมีส้วมไว้หน้าบ้าน

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจค่านิยมและระบบค่านิยมไทยของ สุนทรী โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในข้อนี้ กล่าวคือ มีเพียงคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังยึดมั่นในความคิดที่ว่าเพศชายมีสถานภาพสูงกว่าเพศหญิง

5.1.6 ความมั่งคั่ง

ในคำรึนหาคำว่า "ตัวเงินตัวทอง" คำว่า เงิน และทอง มีความหมายแฝง หมายถึงความร่ำรวย ความมั่งคั่งอันเกิดจากวัตถุ ความหมายแฝงเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการยกย่องเงิน วัตถุ หรือโลหะมีค่า หรือยกย่องความมั่งคั่งทางวัตถุนั้นเอง ส่วนในคำว่า "เนินวาสนา" "สามเหลี่ยมทองคำ" และ "คฤหาสน์หยก" ซึ่งใช้เรียกแทนอวัยวะเพศหญิงนั้นก็ เป็นคำซึ่งสะท้อนถึงการให้ค่านิยมแก่ความมั่งคั่งร่ำรวยเช่นกัน แต่เป็นการกล่าวถึงความมั่งคั่ง ในแง่มมหรือในทัศนะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในคำว่า "ตัวเงินตัวทอง" คำว่า เงิน และ ทอง นั้น เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความมั่งคั่งด้วยการตีราคาของวัตถุนั้นเป็นตัวเงิน ขณะที่คำว่า "เนินวาสนา" "สามเหลี่ยมทองคำ" และ "คฤหาสน์หยก" แสดงถึงความมั่งคั่งในลักษณะที่สิ่งของนั้นจะสามารถทำให้เกิดความมั่งคั่งได้ และยังแสดงให้เห็นด้วยว่า มีการมองการร่วมเพศ ในลักษณะการค้า ธุรกิจที่นำเงินทองมาให้

ค่านิยมเกี่ยวกับความมั่งคั่งนี้เป็นค่านิยมที่สังเกตเห็นได้อย่างเด่นชัดใน สังคมไทยปัจจุบัน ดังที่ สุพัตรา สุภาพ (2518: 4) กล่าวไว้ว่า "เงินเป็นยอดปรารถนาของ คนทุกระดับเพราะเงินทำให้ได้มาซึ่งอำนาจ ตำแหน่ง ความมีหน้ามีตา ความรักและการเคารพ ยกย่อง โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่มองเงินเป็นเกียรติ และย้าเรื่องวัตถุหรือวัตถุนิยมมากกว่า เรื่องอื่น ๆ

ค่านิยมเกี่ยวกับความมั่งคั่งของคนไทยนี้ อาจเห็นได้จากการแสดงออกทาง วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของคนในสังคม เช่น ในประเพณีที่เกี่ยวข้องตั้งแต่การเกิดจนกระทั่งตาย คนไทยมักจะเน้นให้เห็นถึงระดับความมั่งมีของฐานะ หรือแม้แต่ในการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งการบริจาคเพื่อการกุศล นอกจากการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในสังคมแล้ว คำ

นิยมความมั่งคั่งยิ่งปรากฏอยู่ในการใช้ภาษาด้วย เช่น ในคำพังเพย สุภาษิต หรือบทเพลงร่วมสมัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากคำพังเพย

เรือล่มในหนอง ทองจะไปไหน

พูดไปสองไพเบี้ย นิงเสียตำลึงทอง

มีเงินเขานับเป็นน้อง มีทองเขานับเป็นพี่

5.1.7 ความเชื่อในพุทธศาสนา

ในคำรับหูเช่นคำว่า "พันทุกข์" "สิ้นบุญ" "หมดวาสนา" "หมดเวรหมดกรรม" ล้วนเป็นคำที่อาจตีความหมายแฝงได้ว่า หมายถึง ความยึดมั่นความเชื่อในศาสนาพุทธ ความหมายตรง และความหมายแฝงของคำเหล่านี้ได้สะท้อนถึงการให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อในศาสนาของคนไทยเป็นอย่างสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยได้รับเอาศาสนาพุทธเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านานแล้ว ดังนั้น หลักคำสอนและปรัชญาในศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เราจะเห็นความเชื่อในศาสนาจากคำสั่งสอนซึ่งแฝงคติทางพุทธเช่น "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" หรือ "ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว"

ความเชื่อทางศาสนาที่สำคัญได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรม และความเชื่อเรื่องบุญวาสนา คนในสังคมไทยมีความเชื่อทางศาสนาว่า บุคคลที่กำเนิดมาล้วนมีกรรมซึ่งหมายถึง การกระทำในชาติก่อนเป็นเครื่องกำหนด และชีวิตย่อมดำเนินไปตามกฎแห่งกรรมซึ่งมีสาระสำคัญคือ ผู้กระทำความดีไว้ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้นตอบแทน ความเชื่อเรื่องกรรมนี้จะเห็นได้จากสำนวนและข้อคิด เช่น

บุญทำกรรมแต่ง

สัตว์โลกย่อมมีกรรมเป็นของตน

ความเชื่อเรื่องบุญวาสนาสืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมกล่าวคือ คนไทยเชื่อว่าผู้ที่สุขสบายในชาตินี้คือผู้ที่ได้กระทำความดีต่าง ๆ ไว้ในชาติก่อน กรรมดีจึงส่งผลให้ได้รับความสุขสบาย ลาภยศ อำนาจและบิรวาร ผู้ที่ได้รับความสุขสบายนี้จะถูกเรียกว่าเป็นผู้มี "บุญหนักศักดิ์ใหญ่" หรือผู้มี "อำนาจวาสนา" เพราะบุญหมายถึงความดี การกระทำดี และวาสนาหมายถึง กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ ความเชื่อเรื่องบุญวาสนาจะเห็นได้จากคำพังเพย

ดังต่อไปนี้

แข่งเรือแข่งแพแข่งได้ วาสนาแข่งไม่ได้

บุญพาวาสนาส่ง

5.1.8 ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ในคำร่ำไห้ เช่น "ตัวโชค" "ตัวลาภ" "ตัวอัปมงคล" เป็นคำซึ่งอาจตีความความหมายแฝงได้ว่าหมายถึง ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ อันได้แก่ ความเชื่อเรื่อง มงคล และความเชื่อโชคลาง ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาตินี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่อง วิญญาณ (Animism) ซึ่งเกิดจากความกลัวของมนุษย์ ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2495) กล่าวไว้ว่า คติความเชื่อผีสิงเทวดาเกิดจากความกลัว อำนาจลึกลับมองไม่เห็นตัวซึ่งอาจให้ร้ายให้ตีแก่เราได้ พิธีรตอนที่มิที่กำหนดไว้ในชนบประเพณีว่าถ้าได้ทำอย่างนั้นอย่างนี้จะเกิดความสำเร็จ ผลเป็นสวัสดิมงคลก็มีมูลฐานจากคติความเชื่อผีสิงเทวดา ความเชื่อเรื่องมงคลนี้จะเห็นได้จาก พิธีทำบุญงานมงคลต่าง ๆ ตามประเพณีไทยเช่น พิธีมงคลสมรส พิธีมงคลทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ดังที่ สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2528: 113) กล่าวไว้ว่า การประกอบพิธีมงคลสมรสนั้นมีขึ้นเพื่อให้คู่สมรสอยู่กินกันอย่างมีความสุขความเจริญ และพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็มีเพื่อให้เจ้าของบ้านเกิดความสุขสวัสดิ ความเจริญ ตลอดจนขับไล่สิ่งเลวร้ายทั้งหลายไม่ให้เข้ามา มากล้ำกราย อาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การประกอบพิธีต่าง ๆ นั้นมีขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ประกอบพิธีนั่นเอง นอกจากพฤติกรรมการแสดงออกทางวัฒนธรรมเหล่านี้แล้ว ความเชื่อเรื่องมงคลยังเห็นได้จากการตั้งชื่อของคนไทย และการนิยมปลูกต้นไม้ที่มีมงคลนามด้วย ในการตั้งชื่อของคนไทยนั้น จ้านงค์ ทองประเสริฐ (2519: 170) กล่าวว่า การตั้งชื่อถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในชีวิต และชื่อที่นิยมตั้งก็นิยมให้มีความหมายไปในทางที่ดีเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่เด็กต่อไปในชีวิตข้างหน้า ส่วนการปลูกต้นไม้ นั้น คนไทยนิยมปลูกต้นไม้ซึ่งมีชื่อที่เป็นมงคล ดังที่ สุนทร ปุณโณทก (2526: 2) กล่าวว่า คนไทยนิยมปลูกต้นไม้ซึ่งชื่อมีความหมายที่ดีหรือที่เรียกว่ามี "มงคลนาม" เช่น ต้นไผ่สีสุก ซึ่งคำว่า สุก เป็นคำที่พ้องความหมายกับคำว่า สุข ต้นมะขาม คำว่า ขาม มีความหมายหมายถึง เกรงขาม ต้นมะยม คำว่า ยม มีความหมายหมายถึง นิยม และต้นขนุน คำว่า หนุน มีความหมายหมายถึง อุดหนุน เป็นต้น

ส่วนความเชื่อโศกลางนั้นเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดี สิ่งที่สังคมไทยเชื่อว่าเป็นเครื่องหมายของโศคร้ายหรือโศคตินั้น รัชนิกร เศรษฐ (2523: 234) กล่าวว่าได้แก่ ชื่อของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต รูปร่างลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของ ความฝันและปรากฏการณ์ธรรมชาติ คนไทยมีความเชื่อเรื่องโศกลางและไสยศาสตร์เป็นอันมาก ดังจะเห็นได้จากตำราการทำนายต่าง ๆ ดังที่ จ้านงค์ ทองประเสริฐ (2519: 188) ยกมากล่าวไว้ว่า หากฝันเห็นพระเจ้าแผ่นดินจะมีโศคมีลาก หรือ เขม่นตาขาว จะมีเรื่องร้าย เขม่นตาซ้ายจะได้โศคลาก หรือ ถ้าจิ้งจกตกลงมาถูกศีรษะจะมีโศคลากเป็นที่พอใจ

ค่านิยมที่สะท้อนจากคำร่ำหูเหล่านี้ เป็นรูปแบบทางความคิดที่คนในสังคมไทยมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวอยู่ และค่านิยมดังกล่าวนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของสังคมได้อีกด้วย ดังที่ สุนทรี โคมิน (Komin 1985: 170) กล่าวว่าทางเลือกหรือรับเอาค่านิยมต่าง ๆ ของบุคคลเผยให้เห็นถึงการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับโลกที่อาศัยอยู่ ซึ่งก็คือการมีโลกทัศน์ของบุคคลแต่ละบุคคลนั่นเอง ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำร่ำหูในภาษาไทย

"โลกทัศน์" ตามที่ ชาย โพธิสิตา (Podhisita 1985: 31) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง ผลรวมของความคิดและความคิดรวบยอดซึ่งปัจเจกบุคคลในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ มีต่อสภาวะแวดล้อมและจักรวาลนั้น อาจทำการศึกษาได้จากการแสดงออกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (Pongsapich 1985: 9) กล่าวว่า การศึกษาโลกทัศน์อาจกระทำได้โดยการศึกษา นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรม ศาสนา พิธีกรรม พฤติกรรม ค่านิยม และ ภาษา ดังนั้น ในลำดับต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะได้เสนอผลการศึกษาโลกทัศน์จากปรากฏการณ์ทางภาษาซึ่งได้แก่คำร่ำหูในภาษาไทยนั่นเอง

5.2 โลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำร่ำหู

จากการศึกษาความหมายแฝงของคำร่ำหูทั้งหมดพบว่า ความหมายเหล่านี้สามารถทำให้มองเห็นโลกทัศน์ที่สำคัญของคนไทย 2 ประการ ได้แก่ โลกแห่งความแตกต่างระหว่างชายกับหญิง และ โลกแห่งบุญและบาป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 โลกแห่งความแตกต่างระหว่างชายกับหญิง

การใช้คำรีนแทนที่คำที่ต้องห้ามเรียกอวัยวะเพศชายเช่นคำว่า "เจ้าโลก" "อาวุธ" "ปิ่น" และ "จรวด" สะท้อนถึงค่านิยมที่สังคมให้การยกย่องเพศชายว่าเป็นเพศที่มีอำนาจ มีความเหนือกว่า และมีความสำคัญกว่าเพศหญิงดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้อ 5.1.3 และข้อ 5.1.5 แต่จะเห็นได้ว่า คำรีนที่ใช้แทนที่คำที่ต้องห้ามเรียกอวัยวะเพศหญิงเท่าที่พบนั้นมักแสดงถึงค่านิยมในทางตรงกันข้ามดังในคำว่า "สามเหลี่ยมทองคำ" "เนินวาสนา" หรือ "ที่ดินผืนน้อย" คำเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความคิดของคนในสังคมที่มีต่อเพศหญิงว่า เพศหญิงเปรียบเหมือนสิ่งของที่มีค่าหรือสินค้าที่สามารถนำไปซื้อขายหรือประกอบการค้าชนิดหนึ่งได้ (ซึ่งในที่นี้คือ การค้าประเวณี) การเปรียบเทียบเช่นนี้ไม่ได้สะท้อนถึงค่านิยมความมีอำนาจหรือความมีอำนาจเหนือกว่าดังที่พบในการเปรียบเทียบของเพศชายเลย การให้ค่านิยมที่แตกต่างกันต่อคนทั้ง 2 เพศนี้ได้เผยให้เห็นถึงการมองโลกในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงว่าในสังคมไทย คนไทยมองบุคคลทั้ง 2 เพศนี้อย่างไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ในขณะที่เพศชายถูกมองว่าเป็นผู้มีอำนาจซึ่งเห็นได้จากการเปรียบเทียบว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลก (จากคำว่า "เจ้าโลก") และเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าซึ่งเห็นได้จากการเปรียบเทียบว่าเป็นผู้มีอาวุธ (ซึ่งหมายถึงอวัยวะเพศ) ในการต่อสู้ (ซึ่งหมายถึงการร่วมเพศ) เพศหญิงกลับถูกมองว่าเป็นเพียงวัตถุสิ่งของที่มีค่า หรือเป็นสิ่งที่จะนำมาซื้อขายได้ การมองเพศชายในลักษณะที่มีความเหนือกว่าและมองเพศหญิงในลักษณะที่ด้อยกว่าทั้งในแง่ของศักยภาพและในเรื่องเพศนี้เอง ที่สะท้อนให้เห็นถึงการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมไทย

การมองโลกของคนไทยในลักษณะนี้ นววรรณ พันธุเมธา (Bandhamedha 1985: 95) กล่าวว่า เป็นการมองปัจเจกบุคคลในสังคมโดยพิจารณาในแง่ของความแตกต่างทางเพศ นววรรณ ได้กล่าวถึงทัศนคติที่แตกต่างของคนไทยที่มีต่อเพศหญิงและเพศชายว่า "ในทัศนะของคนไทย ผู้ชายและผู้หญิงแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้งในเรื่องของการแสดงออกต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิด และบทบาททางเพศ ผู้ชายจะถูกมองว่าเป็นเพศที่แข็งแกร่ง กล้าแสดงออก และมีความเหนือกว่า ขณะที่ผู้หญิงจะเป็นเพศที่อ่อนแอ ไม่กล้าแสดงออก และอ่อนโยนกว่า อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชายและหญิงมีธรรมชาติที่แตกต่างกัน ดังนั้นบทบาทหน้าที่ กิริยาท่าทาง หรือแม้แต่การใช้ภาษาจึงแตกต่างกันไปด้วย"

5.2.2 โลกแห่งบุญและบาป

ในคำริ่หนู เช่น "ถึงแก่กรรม" "หมดเวรหมดกรรม" "สิ้นบุญ" "หมดวาสนา" คำเหล่านี้สะท้อนถึงค่านิยมที่คนในสังคมยึดมั่นในปรัชญาพุทธศาสนา และยังแสดงให้เห็นถึงการมองโลกของคนในสังคมด้วยว่า คนไทยจะมองตนเองในแง่ที่สัมพันธ์กับกฎแห่งกรรม เป็นพื้นฐานในแทบทุกเรื่อง ดังเช่นการที่คนไทยเชื่อว่าคนเราเกิดมาไม่เท่ากัน เนื่องมาจากกรรม ซึ่งหมายถึง การกระทำในชาติก่อนเป็นตัวกำหนด และการที่ชีวิตของแต่ละคนมีความเป็นไปได้แตกต่างกันนั้นเป็นเพราะได้รับผลกระทบต่างกันออกไป หากเป็นผู้มีบุญหรือกระทำดีก็จะได้รับความสุขสบายแต่หากเป็นผู้มีบาปหรือกระทำชั่วก็จะได้รับความเดือดร้อน การมองความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในแง่ของบาป-บุญ และกฎแห่งกรรมนี้ ชาย โพธิสิตา (Podhisita 1985: 30) กล่าวว่า เป็นการทำให้คนในสังคมยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ง่ายขึ้น และดูเหมือนว่าความเชื่อในเรื่องเหล่านี้จะเป็นคำอธิบายได้อย่างเหมาะสม

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งในแง่ของนักมานุษยวิทยาได้ว่า โลกของความเชื่อเรื่อง บุญ-บาป และกรรมนี้เผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งก็คือ ความเชื่อเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรมในลักษณะที่มนุษย์ยอมมีสถานภาพด้อยกว่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์มองเห็นว่าตนตกอยู่ภายใต้การกำหนดกฎเกณฑ์ของชะตากรรมนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย